

njem takoj po pogrebu ali ob posebnih spominskih dneh. Pri Bolgarih se po končanem pogrebu postavi ob grobu ali v cerkveni veži miza, nanjo pa jedi po natančnih predpisih. Duša mrtvega je navzočna pri pojedini, prva kupica in prvi grižljaj veljata njej. Pri takih pojedinah se žalost kaj rada izpremeni v razkošno veselje, ki spominja na staroslovansko trizno z igrami in plesom. Ponekod postavijo mizo tudi na ulici; pri Srbih pijejo nekoliko na grobu, prava pojedina (podušje) pa se vrši zvečer v hiši umrlega. V Bosni delijo pravoslavni in mohamedanci na grobu kruh, vino in žganje; to navado so tuintam sprejeli tudi katoliki, seveda proti volji duhovnikov. Valvasor poroča o Gorenjcih, da so prinesli o postnem času kruh in svinjino na grob. — Pogosteje kakor takoj po pogrebu se vrši sedmina ob določenih dneh. Pri Bolgarih konča duša svoje zemeljsko potovanje v štiridesetih dneh in tedaj se slavi zadušnica. Polovico darov prejme duhovnik, drugo polovico pa razdelijo pred cerkvenimi vrati med reveže. V hiši se pripravi miza, da vidi duša zadnjič svoje sorodnike. Pravoslavni v Bosni in Hercegovini slave spomin rajnih čez tri, sedem ali štirideset dni, pa tudi čez pol ali eno leto. Podrobno nam pisatelj razlaga obrede na vernih duš dan, opisuje slavnosti „dedov“ pri Belorusih, katero slavje nam je Mickiewicz ovekovečil v svoji romantični pesnitvi „Dziady“, polni narodnih motivov. — V drugem delu razprave je govor o antičnih vplivih na slovanske rusalijske (srb. ruzicalo), radunice, o agapah prvih kristjanov, o trapezi ali trpezi, trpezariji itd.; zanimiva je obsežna terminologija teh obredov, ki nam jo etimološko razlaga in prikazuje v slikah; klasičnega filologa bo mikala razlaga latinskega izraza „silicernium“, gotovo pa bosta vesela obširne razprave narodopisec in jezikoslovec.

Dr. J. Š.

Slovensko gledišče v Ljubljani. A. Drama. — Vrata naše Talijske so se zopet odprla in petkrat na teden ima občinstvo priliko posečati gledališke predstave. Če bi kdo dvomil, ali imamo dovolj občinstva za toliko število predstav, mu vse pomisleke lahko zavrnilo s tem, da ga opozorimo na pestro sliko, ki nam jo nudi letošnji repertoar. Tu je poskrbljeno za vsakršni okus in potemtakem za vsakršno publiko, najsi zahteva stvari resnega ali veselega značaja, bodisi da daje prednost drami, bodisi da išče užitka v operi ali v opereti. Če bi imel, recimo, dramski repertoar enoten značaj, bi se pač lahko zgodilo, da bi se ene vrste občinstvo gledališču popolnoma odtegnilo; tako pa so kljub temu, da je letošnji dramski seznam proti lanskemu (26: 42) manj obsežen, zastopane skoro vse običajne dramske oblike od burke do žaloigre, izvirne domače in prestavljene tuje, slovanske, nemške, francoske in laške, celo madžarska ena. Ta ali oni bi utegnil pogrešiti klasično dramo; a jaz bi dejal, da bi pri današnjem položaju vsako večje klasično delo propadlo; nimamo za to ne igralstva in, žal, tudi ne občinstva; lanski „Julij Cezar“ je klasična priča za to. Seveda bi se dalo o programu samem prerekati; a toliko liberalni moramo biti, da prepustimo izbiro iger dobremu in slabemu okusu gledališkega vodstva, zakaj le-to je odgovorno občinstvu in — blagajni; kritika pa ocenjuje to, kar se ji na odru nudi!

Manom prerano umrlega pesnika Medveda je bil posvečen prvi gledališki večer nove sezone. Že lani obetani in od mnogih težko ali radovedno pričakovani „Kacijanar“ je prišel tedaj prvič na oder. Veliko se je že pisalo o tej tragediji sami, še preden se je objavila v posebni knjigi, še več pa potem, ko je za lanski Božič res izšla v predelani obliki. Z veliko vnemo in resnim zanosom se je vživel pesnik v svoje delo, da je iz prvotno dveh iger zлил zaokroženo dramsko enoto. Tako je nastalo najboljše Medvedovo dramsko delo — dramatizovana epopeja Kacijanarjevega domoljubja in prijateljstva. Kakor drugi, tako je tudi naš list prinesel v letošnji 1. številki poročilo in oceno tragedije kot novega književnega pojava. Tu nam preostaje poročati le o uspehu, ki ga je doživel „Kacijanar“ na odru, in takoj moramo pristaviti, da v teatralnem oziru ni uspel. V drami je treba ne samo besed, ampak še veliko več; treba je hitro, verjetno in učinkovito se razvijajočega dejanja. Medvedu so silni, moči polni, efektni prizori tuji; on je preveč refleksivno lirski narava, on dejanje bolj pripravlja in utemeljuje, kakor ga kaže. Že kdor je tragedijo pazljivo čital, je moral čutili, da bodo le nekateri prizori uspeli — tako zarota v I. dejanju, ali nastop martelozov, banovcev in uskokov, ali slovesni prizor med prijatelji v IV. dejanju — in še ti le, če se bodo igralci vživali v svoje vloge; tako so pa baš shakespeareško šegavi prizori II. dejanja trpeli radi okornosti igre.

Pač pa ostane „Kacijanar“ spričo svoje sorazmerne zgradbe in krepkega, mestoma res kakor izklesanega jezika, spričo življenskih resnic, izraženih s krilatimi besedami to, kar je: lepa knjižna drama. Zakaj, kar ji manjka teatralnosti, to nadomeščata paznemu čitatelju misel in jezik; na odru pa je bilo, premalo prvega, drugo pa se je z dostikrat nejasno in netočno govorico igralcev zbrisalo. Sicer je bila igra skrbno pripravljena, vendar ni tako gladko tekla, kakor bi bilo želeti. Gotovo je v tem pogledu vplival prvi nastop in še ne zglajena soigra posameznih igralcev. Gosp. Verovšek je bil pač bolj Verovšek ko Kacijanar; pomišljavega skeptika Nikolaja Zrinjskega je igral g. Nučič (da bi se le otresel neke glasovne manire!), naivno odločnega brata Ivana pa novi ljubimec, g. Šimaček. Prvi njegov nastop še ni vsega odločil. Ženske vloge, bolj epizodnega značaja, so tri; posebno pozornost je vzbudil debut gdč. Šetfilove v vlogi grofice Salamanke.

Za proslavo cesarjevega godu so uprizorili dne 4. oktobra štiridejansko dramo mladega madžarskega pisatelja Melh. Lengyela „Tajfun“. Po vseh velikih evropskih odrih je ta igra slavila pravo zmago slavje in tudi pri nas je doživela že trikratno predstavo, čast, ki doleti dramo le redkokrat. K nam je prišla drama po ovinkih — poslovenil jo je Milan Skrbinšek najbrž iz nemške predloge. Naravno je, da je izgubila radi tega mnogo prvotne svežosti, celo dva Japonca (Anzai Yamoshi in Rasan Amamari) sta na dolgotrajni poti zaostala; no, saj jih je bilo na našem odru osem ostalih ravno dovolj. Vnanja zanimivost drame obstoji še v tem, da se slikata v njej dva elementa: slabi, od kulture razjedeni evropski in krepki, idealno heroični japonski. Veliko, morda preveč slave pripade Japoncem, zato je nasprotje z evropsko dekadenco tem bolj kričeče. Zanimivo je vedeti, da se drama v madžarskem izvorniku ne vrši v Parizu — tjakaj so jo namestili šele radi berlinskih predstav — ampak japonska kolonija ima prvotno za svoje protiigralce nemške — Avstrijce. (Gl. H. Kienzl, Oest. Rundsch. XXIII.) Glavno vlogo ima Tokeramo, odlični član japonske kolonije, ki je prišla v Pariz proučavati Evropo, in prav Tokeramo ima izvršiti neko važno delo, ne pove pa se, katero in kake vsebine. A kakor prevladajo v Evropcu človeške slabosti med Japonkami (vide „Geisha“ in „Madame Butterfly“ kot muzikalna pendanta), tako si izbere tudi Tokeramo med

pariškimi lahkoživkami Héléno Laroche za ljubico. A Helena je pravi hudič v ženski podobi, in ko se v veliki sceni II. dejanja norčavo igra s čuti Japonca, ko ga z jedkimi očitki najbolj zadeva v moški ponos in nacionalno zavest, tedaj izbruhne v njem nevzdržen vihar kakor tajfun na japonskem in kitajskem obrežju, vse rušič in uničujoč. V tej ekstazi zgrabi Heleno in jo za zaveso — zadavi. Tako je uničil tajfun eno bitje, drugo pa hira za posledicami, dokler končno ne ugasne: nezaslužena žrtev za zaslužen. — Vse dejanje je teatralno opremljeno: že Japonci sami so za nas zanimivi ljudje; tu jih vidimo pri resnem delu, vidimo jih v občevarju z Evropeci (s širokoustnim profesorjem Dupontom in z nevrastenikom Renardom-Beinskim), vidimo japonski večer v japonskih kostumih, vidimo efektne prizore pred poroto itd. Pisatelj je zgradil dejanje vseskoz napeto, tako da je gledalec komaj opazil, da je trajalo vse skup polčetrto uro. V posameznem bi se dalo več govoriti o nastopajočih osebah, ki so vse markantno označene; celo med Japonci je kljub njih sličnosti v potezah in nalogah toliko individualnosti, da je vsaka oseba zanimiva. Ali je pa na njih vse psihološko utemeljeno, je drugo vprašanje. Če so Japonci res taki, potem jih lahko imenujemo novodobne Spartance. Potem tudi umejem, kar piše ruski publicist g. Petrov o vtiskih, ki jih je dobil pri predstavi „Tajfuna“: „Neprijetno mi je bilo kot Rusu, zbok Rusije, da imamo na daljnem iztoku za soseda takšen narod. Neprijetno mi je bilo i zbok Japoncev samih, da so tako zelo prožeti s strupom „Japan“, ki jim je nagrized celo dušo, nagrized človeka, ker so s pojmom „domovina“ zamenili vse druge ideale“. Tudi pri nas je našla igra zaslužen odmev, posebno, ker so jo res dobro uprizorili. Gosp. Nučič kot Tokeramo je bil izboren, brezdvomno ena njegovih najboljših vlog; ugajal je i v mehkobni ubranosti ljubimca i v izbruhih afektov brez pretiravanja, brez individualne manire. Treznega diplomata Kobajaša je igral s fino masko g. Bohuslav, dostojanstvenega starca Yoshikava pa g. Danilo, požrtvovalni patriot, mladi Hironari, je bil g. Drenovec, ki je v tej vlogi pokazal dovolj latentne igralske sile. Tudi oba moška reprezentanta evropske kulture, profesor Dupont (g. Verovšek) in ekstravagantni pisatelj Renard-Beinsky (g. Skrbinšek), sta splošno ugajala. Skrbinšek kaže izredno igralsko ambicijo in bo spričo svoje pridnosti in nadarjenosti prevzemal lahko večje vloge; samo svoj temperament naj vlada in govorico naj zmerno kroti. Kainza se je razumelo vsako besedico, bodisi v šepetu, bodisi v bruhajočem govoru; baš v tej asnosti in gibčnosti modulacije in govornice, ne da bi trpela umljivost, se kaže virtuoznost. V veliki vlogi Helene je pokazala gdč. Šetfilova svoje igralske vrline; v vseh prehodih nežnosti, vdanosti, žalosti, gneva, obupanosti in smrtne bojzani je bila umetnica. Manj hvaležno vlogo Olge (ali ne: Therese?) Meunier je z diskretno dobrodušnostjo rešila gdč. Winterjeva, ki se je izkazala posebno v prizoru pred sodiščem. — „Kacijanar“ in „Tajfun“ sta dva kontrasta, ki le potrjujeta mnenje, ki ga je nedavno zapisal nemški literarni zgodovinar Alfred Klaar, da dandanes lahko govorimo o „tragični krizi tragedije“, češ, da kakor se vse kulturno in politično življenje nahaja v stalnem razvitku, kakor hodi vse po nevzdržni poti evolucije, tako kaže, da se tudi tragedija, ta posredovalka najglobljih pretresov v duševnem življenju, umika s pozorišča, da se ne držimo več krčevito zahteve o moralni krivdi junaka niti ne verujemo v vladanje neizprosni usodni moči. Moderna drama ni več izraz krepke volje, ampak dramatizovana otožnica brezvoljnosti. Tu Tokeramo, tam Kacijanar!

Prva popoldanska predstava (2. oktobra) je prinesla Hauptmannovo „H a n i c e pot v nebesa“ v družbi s Kadelburgovo neumnostjo „V civilu“, dva kontrasta,

ki sta se kaj slabo stikala. Hanico je igrala premišljeno vzorno gdč. Winterjeva, vredna naslednica rajni Rückovi v tej vlogi.

Dne 18. oktobra sta se uprizorili dve deli, enodejanka „Punčka“ in tridejanska komedija „Lokalna železnica“. „Punčka“ je dramatska študija češke pisateljice Božene Vikove-Kunčticke, dobro poznavateljice ženske duše. Dejanje nam predočuje šestnajstletno deklico Sefo, ki je že par let zaročena s tridesetletnim gospodom Glavičem; vse, kar je ženin v gospodnji morali že preživel in užival, vse to sluti šestnajstletno dekle; v sebi čuti silne moči, ki hočejo imeti duška, tudi ona bi rada uživala, a ne sme, ker ji branijo to oziri, ker ji branijo veljavni zakoni, ker zahteva ženin od nje — absolutno čistost. V hipni vzhičenosti poljubi Sefa glupega vrtnarčka, a se kmalu zave svoje — krivde, krivde, ki ji je tudi njen izživel ženin ne more odpustiti. Sefa je označena povsem naravno in verjetno; sličen tip je Wendla Bergmannova v Wedekindovem „Probujenju pomladi“, seveda brez njenih tragičnih posledic. A Vladimir Glavič je skonstruirana figura; taki moški menda niso običajni gostje človeške družbe. Zato tudi je v igralskem oziru imela gdč. Winterjeva dokaj ugodnejšo priliko, predstavljati dozdevno naivno, a vendar vsega vedno deklico, kakor je Sefa; bila je njena res kabinetna vloga, dočim je bil gosp. Nučič po našem okusu preveč patetičen. Pač ni lahka vloga, biti glasnik dvojne morale v eni osebi. Ker je bila ta novelica v dialogu dobro naštudirana, je sploh ugajala. Žal, da tega ne moremo trditi o „Lokalni železnici“.

Lud. Thoma, sloviti nemški satirik, je znan na našem odru že izza l. 1903, ko so uprizorili enodejanko „Medaljo“. Posihmal sta se nam obetali njegova „Morala“ in „Lokalna železnica“; in to smo sedaj videli, ne samo dobro prevedeno, ampak tudi dokaj srečno lokalizirano. Saj jo je priredil F. K., „znan humorist in slovenski estetik“, kakor se bere v glediški reklamni notici. Osebe v komediji so res take, da jim ni težko najti para kjerkoli pri nas, in tudi dejanje je tako, da se lahko vrši v vsakem našem Zaroblju. Samo nekaj treba pripomniti: komedija, ki velja za literarno, se mora tudi dobro naštudirati, vsi igralci morajo točno znati vsaj besedilo svoje vloge, sicer je učinek pri gledalcih ta, da vidijo namesto komedije — komedijantsko igrano burko. Pri premieri se nismo mogli otresti tega neprijetnega čuta, da je prišla igra vsaj za dve izkušnji prezgodaj na oder: dialog se je zatikal, posebno v 2. in 3. dej. in se mašil z raznimi „ahi“ in „ehi“. To ne gre; že ozir do stvari same in do občinstva zahteva, da mora biti vsaka igra res naštudirana. Sicer se je publika po svoje zabavala, g. Verovšek kot bahavi zarobeljski župan je bil v svojem elementu, ga. Danilova kot ponosna županja in ga. Bukšekova kot klepetava malomestnica sta nam bila povšeči, g. Šimaček je bil vendarle bolj „nemški“ asesor; zakaj tako štrebersko obzirnih in smešno pedantnih sodnikov menda pri nas nimamo. —

O Bissonovi „Neznanki“ (La femme x . . .), ki se je igrala prvič 11. okt., pride poročilo, ko doživimo reprizo. W.

Osemdeset let upodablajoče umetnosti na Slovenskem. V proslavo cesarjeve osemdesetletnice se je dne 17. oktobra otvorila v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani umetniška razstava, ki nam skuša pokazati na značilnih umotvorih posameznih umetnikov zgodovinski pregled našega slikarstva v minulih osemdesetih letih. Poročilo o tej znameniti razstavi smo morali preložiti na decembrsko številko.